Hamdija Kreševljaković

Bitka pod Banjom Lukom 4. VIII. 1737.

Uz dvjestagodišnjicu

Rijetki su ratovi između stambolskih sultana i bečkih ćesara za koje ne zna povijest Bosne, jer i ako se mnogi od njih nisu vodili na bosanskom teritoriju, ono su u njima sudjelovali sinovi Herceg Bosne. U 16. i 17. stoljeću navaljivali su Turci na zemlje što stajahu pod vlašću bečkih ćesara, a u 18. stoljeću odbijali su njihove navale. Ovi potonji ratovi u najužoj su vezi s bosanskom prošlošću.

Po Tursku je najkatastrofalniji rat bio onaj što je počeo drugom opsadom Beča 1683. a završio mirom u Karlovcima 1699. Nakon strašnog poraza turske vojske kod Sente u rujnu 1697. provalio je princ Eugen Savojski do Sarajeva i pretvorivši ga u gomilu pepela povukao se preko Save. Ovaj veliki rat bacio je Bosnu u nazadak, jer su njegove posljedice bile teške. Njih je naročito osjetila katolička crkva, jer je velik broj njenih vjernika prešao pod okrilje ćesara. Uslijed toga opustili su mnogi samostani i župe. Možda su posljedice ovog rata za katoličku crkvu teže no one nakon pada Bosne 1463.

Karlo VI. (1711.—1740.) vodio je dva rata s Turcima. Prvi put je ratovao kao saveznik Venecije, a drugi put kao saveznik ruske carice Ane. Prvi je rat završen na štetu Turske mirom u Požarevcu 1718, a drugi u korist Turske mirom u Beogradu 1739. Pored ostalog teritorija što ga je Turska izgubila požarevačkim mirom, pripao je Austriji dio Bosne uz desnu obalu Une i Save od Bos. Novog do ušća Drine u širini od 6 do 10 km. Ova uska pruga bosanskog zemljišta bila je za Austriju od osobite važnosti iz strategijskog razloga, jer je tako došla do vrlo povoljne granice. Tako su sva mjesta i sela uz ove rijeke došla pod Austriju od kojih su najvažnija: Kostajnica, Dubica, Gradiška, Kobaš, Brod i Bijeljina.

Drugi je rat trajao tri godine (1736—1739.), a najznamenitiji bojevi su bili 1737. Te godine navališe carevci na Bosnu s više strana. U Bosni su u to doba gospodarske prilike bile vrlo teške, uz to je harala kuga, a dobar dio bosanske vojske

bijaše otišao na Perziju i Rusiju. S ovim stanjem upoznaćemo se kasnije iz jednog mahzara.

U ovom vremenu bio je vezir na Bosni Ali paša Hekim-oglu[1]), čovjek vrlo energičan, a u narodu je uživao simpatije kao malo koji carski namjesnik na ovom mjestu. Prije dolaska na Bosnu bio je veliki vezir. Savremeni kroničar fra Nikola Lašvanin piše, da je bio „čovik veoma mudar i u vojnički zanat razuman i kripak i po narod dobar". Bio je odličan državnik i vojskovođa. I turski i kršćanski izvori o njemu samo najbolje govore. Upravo je zanimljivo kako je on znao predobiti u Bosni inače otporne elemente za se. Svaka njegova zapovijed općenito se slušala i bosanski vojnici dolazili su svi kao jedan na mjesto određenja, piše Dr. Prelog. Rijetko se to događalo pod kojim drugim vezirom 17. i 18. stoljeća.[2]) Iznimku u ovome čine vojnici Novog Pazara i Sjenice te nekih mjesta Hercegovine na lijevoj obali Neretve u god 1737. „Toliku privrženost, kaže Bašagić, stekao je Ali paša, što mu je bio običaj s malim i velikim, s vojnikom i beglerbegom, jednako postupati. Osim toga bio je pravedan do skrajnosti i uvijek je tražio savjeta od iskusnih begova i kapetana, a to sve je Bošnjacima imponiralo, jer se nijesu naučili na takve vezire nego samovoljne tvrdoglavce." Bosanski vezir stolovao je u ovo doba u Travniku.

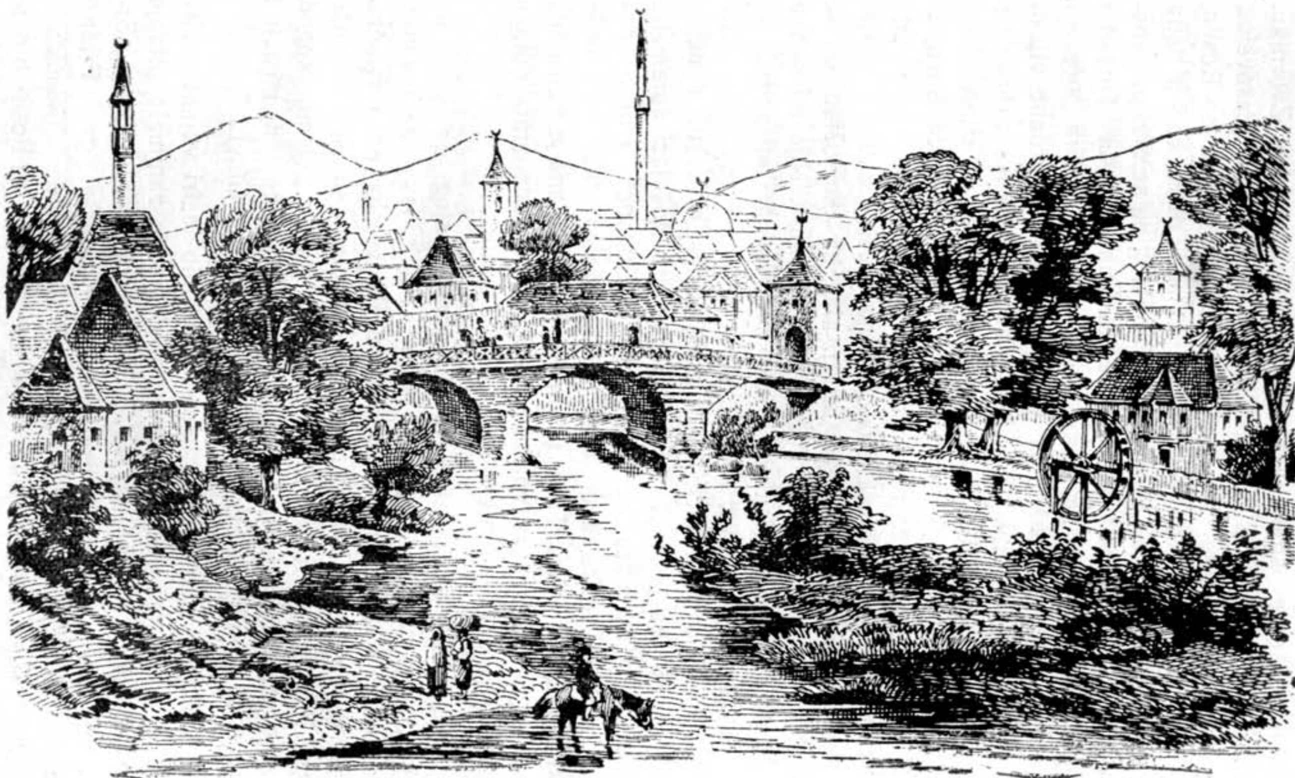
Još od kraja 16. stoljeća ustrojene su po granicama ove pokrajine *kapetanije*, u kojim je bio određen broj plaćeničke vojske, kojom su zapovijedali *kapetani*. Njihova je briga bila čuvati granice, a uz to su vršili uhodarsku službu u susjednim mletačkim i austrijskim zemljama. U tom vremenu bila su sjedišta. kapetana uz austrijsku granicu u Ostrovici, Bišću, Ostrošcu,

---

[1]) Ali paša je rođen u Stambolu 4. lipnja 1689. sin je Nuh efendije, glavnog liječnika (hekima) i po tome se i zove Hekim-oglu. U dvoru je obavljao razne službe. Godine 1722. postao je vojvoda u Zili, 1724. je valija u Adeni s naslovom rumeliskog beglerbega. Istu je službu vršio u Halebu i Anadoliji. U ožujku 1732 postao je veliki vezir, a od 1735. bosanski valija po prvi put i na tome je mjestu ostao do 1740. kada je premješten u istom svojstvu u Misir. Iza toga bio je još po dvaput valija na Bosni i veliki vezir, a po jedanput valija u Misiru i Anadoliji. Umro je 9. kolovoza 1758. u Kjutahiji i odande je prenešen u Stambol. Bio je vrlo darežljiv, pobožan i pravedan. Poznat je kao pjesnik. Ostavio je više zadužbina. U Sarajevu su mu umrla dva sina i to Abdullah 1149. (1736/7.) i Husrevbeg 1151. (1738/9). Pokopani su uz Carevu džamiju.

Izvješće velikih vezira zove Gazi Ali pašu Hekim-ogliju „ocem pobjeda" (ebul megazi).

[2]) Prelog: Povijest Bosne I. str. 126.

Banja Luka prije okupacije

Krupi, Novom, Kozarcu, Banjoj Luci, Kotor-Varoši, Doboju, Vranduku (kome spadaše Derventa), Gradašcu i Zvorniku. Tokom 1737. godine stizali su Ali paši u Travnik glasovi od ovih kapetana da se sprema velika carska vojska na Bosnu, Ali paša je to javio velikom veziru Ahmed paši, koji je tada bio u Moldavskoj, i od njega mu stiže nalog da se drži pasivno. kako ne bi dao povoda da se poremeti mir između Turske i Austrije. I bez obzira na ovaj nalog velikog vezira poče Ali paša raditi na svoju ruku, jer je imao posve pouzdane vijesti o pripremama Austrije. Ali paša sazva bosanske prvake na dogovor u Travnik. Tu bude zaključeno da se ne sluša nalog velikoga vezira, nego da se u slučaju navale carevaca Bošnjaci opru neprijatelju. U to ime izdao je Ali paša bujruldije „da ako cesar počine rat, svak ima ustat na oružje i kadije i imami spahije tko god more sablju pasat; ako bi tko ostao, da se ima obisit o vratima svoje kuće", piše Lašvanin. Nije mi dosad dopao do ruke ni original ni prepis ovog naloga, ali sudeći po dvjema drugim istog vezira, izdanim u tom vremenu, točno je, što piše ovaj kroničar, ali o vješanju o vratima nema spomena niti ga je moglo biti. Tako se eto Bošnjaci spremahu za rat protiv carevaca, bez znanja cara u Stambolu i protiv naloga velikog vezira, a u tome i leži važnost rada Ali paše Hekim-oglije. 3. safera 1150. (2. lipanj 1737.) izdana je bujruldija o sakupljanju hrane za vojsku. Prema tome spomenuta odluka donešena je negdje krajem svibnja iste godine.

Pogranični su kapetani dobili strog nalog da paze na svaki pokret carevaca i da o tome odmah jave u Travnik. Međutim je s raznih strana Bosne stizala vojska na travničko polje. O tome piše Lašvanin ovo: „Međuto dojdoše i odoše pašini ljudi po svoj Bosni i digoše sve malo i golemo tkogod može oružje nositi i prid njima glavari starišine od mistah i Arnauti tu dojdoše i skupi se čudna vojska strahovita."

Karlo VI. pun nade u uspjeh, opremio je tri vojske protiv Turske, jer je već onda evropsku diplomaciju zanimalo pitanje diobe Turskog carstva, po kojoj bi Austrija dobila Bosnu, Srbiju i Vlašku. Glavnu vojsku vodio je maršal grof Fridrih Seckendorf na Srbiju, grof Oliver Wallis pređe u Vlašku, a vrhovni zapovjednik vojske koja će operirati u Bosni bio je

princ *Josip Fridrich Sachsen-Hildburghausen.*[3] U isti dan imala su četiri odjela preći bosansku granicu, jer je postojala namjera da se ova zemlja osvoji. Pukovnik *Raunach* pođe s 4.000 momaka, većinom graničara iz Like, na *Ostrovicu*; ban hrvatski *Esterhazy* pade pod tvrdi *Bužim*; princ Hildburghausen krenu s glavnom silom prema *Banjoj Luci*; pukovnik *Valvasar* navali na *Lješnicu* kraj Zvornika. Iz tada austrijske Srbije krenuo je pukovnik *Lentulus* na *Novi Pazar*.

Prije nego pristupim prikazivanju boja pod Banjom Lukom, gdje se bila slegla glavna austrijska sila, osvrnuću se ukratko na Ostrovicu i Lješnicu.

Najprije je navalio Raunach na Ostrovicu 8. srpnja 1737. i počeo je tući. Zapovjednik ovoga grada bio je onda Mahmudbeg Kulenović. Iz Ostrovice stigoše veziru u Travnik glasnici s mahzarom za pomoć. Ali paša spremi odmah Pruščane, Jezerane i Travničane pod vodstvom Alibega Osmanpašića i zvorničkog kapetana Mehmedbega Fidahića. Njima se po pašinom nalogu priključiše čete iz okoline Novog i Bišća. Na 19. srpnja zametnuše Bošnjaci bitku s Raunachom i ljuto ga porazіše. U boju pade vođa Alibeg Osmanpašić. Među zarobljenim austrijskim časnicima bio je i grof Serens.

Carevci su 12. VII. iznenada navalili na Lješnicu, oplijenili je i zarobili do 400 žena i djece, a onda zapalivši ovo mjestance, navalili su na tvrdi Zvornik i stali ga opsijedati. Kad su o tom stigli glasi u Travnik, spremi Ali paša onamo svoje delije i 5 bajraka sarajevskih janjičara s Ahmed pašom na čelu. U boju blizu Zvornika porazi Ahmed paša carevce. Bilo je zarobljeno više časnika i vojnika, a mnogo ratnih sprava i municije dopade Bošnjacima kao ratni plijen.

Glavna sila kojom je zapovijedao princ Hildburghausen sakupila se u Pakracu i bližoj okolini, a bila je, prema službenom austrijanskom izvještaju, čiji naslovni list u faksimilu donosim ovdje (Relation), sastavljena od:

---

[3]) Princ Josip Fridrih Sachsen-Hildburghausen rođen je u Erbachu 8. X. 1702. a umro je u Hildburghausenu 14. I. 1787. Od 1734. do 1749. bio je zapovijednik Vojne Krajine, gdje je proveo i neke reforme. Od 1769. vladao je u kneževini Sachsen-Hildburghausen mjesto jednog svog rođaka. Sudjelovao je u ratu za poljski prijestol, u drugom ratu Karla VI. s Turcima i u sedmogodišnjem ratu i do nogu poražen kod Rossbacha (1757.).

Schwicker: Geschichte der österreichischen Militärgrenze, Wien und Teschen 1883. str. 56. i dalje; Brabant: J. Fridrich Herzog zu Sachsen-Hildburghausen (1904).

14 eskadrona kirasira.
21 eskadrona dragona,
5 eskadrona husara,
1 *eskadrona Hrvata,*

svega 41 eskadrona konjice. Zatim 13 bataljona pješaka, 12 kumpanija grenadira i 6.660 hrvatskih graničara. Osim toga artiljerija i pioniri. Generalitet te sile bio je slijedeći:

Komandant: General-Feldmarschall Princ v. Hildburghausen;

General Feldmarschall-Lieutenanti: Römers
Müffling
Succov

General-Majori: Bornes
Baranjaj
Göldin
Gallar
Reizenstein
Gaisrugg

General-ađutanti: Macquier
Marquis Spada
Grof Mantelli
Grof Bickelkätz

Ova je vojska mogla brojiti oko 20.000 boraca.

11. srpnja krene princ Hildburghausen iz Pakraca, 15. pređe Savu kod Gradiške, a od 16. do 18. stajao je kod tornja na tursko-austrijskoj međi, dok su se popravljali putevi za prevoz topova i raznih prevozila. Tu stigoše izbjeglice iz 300 turskih sela i izraziše pokornost bečkom ćesaru, kaže spomenuti izvještaj.

Na 19. srpnja stiže princ s vojskom u selo Kijevce, što leži na brežuljku, a tu ostade i sutradan. Odavle krene grof Müffling noću 20. s 1000 konjanika i 3000 pješaka drugim putem no što će drugi dan krenuti glavna sila. Na 21. bio je Müffling u Jurkovićima, a princ u Mašićima. Prema već spomenutom izvještaju ova su dva mjesta udaljena jedno od drugog sahat hoda. Tu su saznali da su Turci pobili sve sumnjivce vlaške narodnosti, prije 2 dana na povlačenju prema Banjoj Luci. Turci su radije i to učinili nego da ih vide kao pripadnike cesarove.

Kod Jurkovića desio se prvi okršaj. 21. u jutro navale Bošnjaci iz šume pod zapovjedništvom banjalučkog vicekapetana na Müfflingov odjel. U borbi što se tu zametnula ranio je Müfflinga kopljem banjalučki vicekapetan, ali je i on sam ostao mrtav na bojištu. Oko 120 Bošnjaka i 40 - 50 carevaca palo je u ovom okršaju. Bošnjaci se povukoše prema Banjoj Luci i odvedoše kao zarobljenika kapetana *Domballa*, koga spremiše

Zweyte Fortsetzung
des Ungarischen Kriegs.
Oder:
Fundamentale
RELATION
über
den von Sr. Durchlaucht
Prinz Hildburghausen
mit dem unter seinem Commando gehabten
Kayserlichen Corpo
in Anno 1737.
in Bosnien unternommenen
Feld-Zug.

Nürnberg/
zu finden bey Felßeckers Erben, An. 1737.

Ali paši u Travnik. Müffling podleže rani 22. rujna 1737. u Požegi. Iz jednog drugog izvora znamo da je banjalučki vicekapetan bio Salihaga, nekadašnji ćehaja Mustafa paše Ferhatpašića.[4])

U brzom i neprekidnom maršu stiže princ 22. u Trn (Trnje polje), što leži podrug sata od Banje Luke. Odavle se s

[4]) Za ovoga Salihagu napisao je Bašagić (Kratka uputa, str. 96) da je pao u boju kod Ostrovice. Po Bašagiću istu sam pogrešku i ja napravio pišući o Kulen-Vakufu (kalendar „Narodne Uzdanice" za god. 1936., str. 132.).

uzvisine vidjelo kako gori predgrađe Banje Luke, koje su upalili učesnici okršaja kod Jurkovića pri uzmaku.

Iz Trna krene vojska u dvije kolone 24. srpnja i isti dan oko 10 sati stiže pred Banju Luku. Princ Hildburghausen spremi odmah komandantu Banja Luke grofa Mantellia s jednim trubljačem, ali Banjalučani na njih otvoriše vatru i ovi se povrate neobavljena posla. Carevci su do 28. uglavnom mirovali, a za to su vrijeme iskopali opkop oko cijelog Donjeg Šehera. Noću 28. postavljene su dvije baterije, sa po 12 topova na južnom brdu i otpočelo je bombardiranje. Kako se opazilo da je razmak prevelik i da se s toga mjesta ne može nauditi banjalučkoj tvrđavi, to su slijedeće noći postavljene druge dvije baterije pokraj jedne lijepe džamije i kule u blizini tvrđave i uz njih bacači mina. Tada je otvorena vatra na tvrđavu, ali su i Banjalučani žestoko odgovorili i tukli neprijatelje, što se i u izvješću ističe.

Banjalučani su spremili glasnika u Travnik i zatražili pomoć. Ali paša im je opremio bivšeg sarajevskog muselima, Ibrahimagu s gjunulujan-agom, koji su prije potpune opsade stigli u Banju Luku.

Carevci su se uvjerili da ne će lako zauzeti tvrđavu, pa da je što jače opsjednu, sagrade 30. srpnja pontonski most i sretno prebace jedan dio vojske na desnu stranu Vrbasa i zauzmu ovaj dio mjesta. Tu zarobe kadiju (Landrichter), koji se bio upravo povratio od Ali paše, od koga je tražio pomoć. Od njeg su saznali da će ta stići između 30. VII. i 5. VIII. Kadija je pod pritiskom pokazao carevcima četiri puta kojima bi pomoć mogla stići. Do njegovih iskaza nisu mnogo držali, pa je odmah otpremljen konjički kapetan Kerekesch sa 100 konjanika sa strogim nalogom da u okolici od tri sata rekognoscira i da svaku neprijateljsku kretnju odmah javi.

Međutim je i na desnoj strani napravljen opkop tako, da je cijeli Donji Šeher bio opasan opkopom koji je prekidao Vrbas. Pontonski most sagrađen je negdje niže tvrđave.

Noću 31. vraćala se jedna hrvatska četa s plijenom i udarivši krivim putem bila je napadnuta. Palo je pet ljudi. Uslijed toga nastala je velika vika te je sva carska vojska skočila na noge. To je dalo povoda da su carevci otvorili topovsku vatru na tvrđavu na koju su Bošnjaci odmah odgovorili. Sve do zore trajala je topovska paljba s obje strane.

Na 1. kolovoza ispala je iz tvrđave četa od 150 ljudi i učinila neuspjeli prepad na radnike i pionire. Od ovih 150 junačkih branitelja tvrđave 36 ih pade, 15 ih je zarobljeno, a ostali s ranjenicima pobjegoše u tvrđavu. Među zarobljenim bio je jedan pop (Pfaff), od kog su carevci saznali, da je ovaj prepad učinjen, da bi on mogao ovako izaći iz grada, jer je određen da ode u Travnik Ali paši i da zatraži što hitniju pomoć. Stoga je on i zaostao zadnji, ne bi li se kako provukao, dok njegovi drugovi zametnu kavgu.

I domaći izvor govori o prepadima vršenim iz tvrđave i o preobučenim delijama koji su vršili službu kurira. Sigurno je i ovaj pop bio jedan preobučeni delija, jer je upravo nemoguće vjerovati da bi ovakva dužnost bila povjerena jednom popu, a uz to popu nije bilo ni mjesta u opsjednutoj tvrđavi.

Slijedeći dan bilo je u carskoj vojsci veliko slavlje. Princ Hildburghausen primio je vijest od grofa Seckendorffa, da se Niš predao bez otpora 28. srpnja. U to ime održali su prije podne časnici „Te Deum laudamus", a na večer je cijela vojska obavila trostruko zasebno pucanje (Lauffeuer), a zatim je otvorena žestoka topovska vatra na tvrđavu iz koje se čula samo strašna vika i dreka. Kad su još bačene i mine u tvrđavu, nastala je u njoj tišina, a carevci su držali da su ove mine napravile veliku štetu.

I 3. kolovoza, kao i prijašnjih dana, trajala je žestoka paljba na tvrđavu i što bi carevci preko dana od badema porušili to bi branitelji noću neprimjetno popravili. Isti je dan opaženo kako se na vrhovima južnog brda pojavi po jedan ili dva Bošnjaka i u času se opet izgube. Ovako nešto opaženo je prvi put i svakako neprijatelju nije bilo milo. Možda je ovo bio razlog te je princ Hildburghausen spremio na turskom jeziku napisani list zapovjedniku tvrđave Mehmedu Ćatiću (on ga zove Mehmed paša) sa datumom „3. august 1150" i poziva ga da na vjeru preda grad, inače će sve biti pod sablju okrenuto. Umjesto odgovora posada je otvorila žestoku paljbu.

Osvanuo je i 4. kolovoza, nedjelja, dan boja pod Banjom Lukom. Taj je dan zlatnim slovima upisan u povijesti Bosne i Hercegovine. I prije no što pređemo na opisivanje ovog boja, valja nam dopratiti bosansku vojsku s Ali pašom Hekim-oglijom na čelu od Travnika do Banje Luke.

Na Travničkom polju skupila se lijepa vojska sa svih strana s kojom je Ali paša krenuo oko 20. preko Jajca i Varcara na *Podrašnicu.* Tu je ostao nekih 10 dana, da sačeka još i one, koji ne stigoše na Travničko polje. U Jajcu mu je predan kapetan Domball, koji bijaše zarobljen kod Jurkovića.

Na Podrašnicu stigoše i pobjednici s Bilajskog polja i oslobodioci Ostrovice i Kulen-Vakufa s Muhamedbegom Fidahićem, najzasluženijim sinom ponosne Bosne ovih teških dana[5]. Paša je ove junake odlikovao po onovremenom običaju čelenkama i sjajnim odorama. Dok je Ali paša ovdje boravio, stigoše mu crni glasi sa skrajne granice junačke Krajine, od *Cetina* i tvrdog *Bužima*; prvi je opsjeo karlovački general grof *Juraj Herberstein*, a drugi ban hrvatski *Esterhazy*. Ove su se vijesti silno neugodno dojmile Ali paše jer, ako im pošalje pomoć, onda je pomršena osnova za oslobođenje Banje Luke, koja se teško drži. Odmah je sazvano vijeće prvaka i zaključeno je, da se oba grada prepuste sudbini.

S Podrašnice opremi Ali paša Mehmedbega Fidahića sa svojim delijama, Travničanima, Duvnjacima, Varcaranima i Ključanima, da se približe Banjoj Luci, kako bi joj u najkritičnijem času pritekli u pomoć. I kad se Mehmedbeg sam upoznao s pravim stanjem, odmah je javio paši, da se s ovako malo vojske ne smije ići u blizinu opsjednutog grada. Paša mu naredi da na dobro skrivenom mjestu sagradi splavove i kerepe, da se može vojska prebaciti na desnu obalu Vrbasa, što je Mehmedbeg odmah i učinio. U najvećoj tajnosti sagrađen je prelaz preko Vrbasa negdje između sela Bosića i Krmina, tri sata od Banje Luke.

S Podrašnice je vojska krenula u subotu 3. kolovoza. Prije toga održano je vijeće i utvrđen plan o putu i navali. U užem vijeću uz Ali pašu bili su Sulejman ef. Musić[6]), defterdarski će-

---

[5]) Mehmed kapetan, kasnije Gazi Mehmed paša, bio je zvornički kapetan prije i nešto poslije 1730. Pored bojeva spomenutih u ovoj radnji istaknuo se još u bojevima 1738. i 1739. i, iza ove godine, postao je kao paša sandžakbeg zvornički. Umro je 1747. — Isp. Bašagić: Kratka uputa str. 96.-101. Koliko mi je poznato Mehmed kapetan je posljedni sin Bosne koji je dobio časni naslov „Gazi". U ovoj ga radnji zovem *Fidahić* ako to i nisam nigdje našao zapisano, jer znam iz jedne isprave, da je zvornička kapetanija bila cijelo vrijeme u rukama ove naše plemićke porodice.

[6]) Musić je bio kadija u više mjesta pa i u Sarajevu, ali ne 1150 (1737), kako piše Kemura (Glasnik z. m. 1911 str. 428). Umro je u Sarajevu 1153 (1740/41) i ukupan u dvorištu Kemaluddinove džamije, gdje mu se i

haja, Hadži Mustafa ef., ćehaja čauša Mehmedaga, Mehmedbeg Mehmedpašić i Atlagić. Oni su uglavili definitivan plan po kome je vojska neopaženo stigla do pred Banju Luku. Kod Krmina prešla je vojska preko Vrbasa i odavle preko Ljubače-

Delija, savremeni bakrorez iz prevoda Joh. Dubskoga

va, Memića, Bastasa i Ponira te se spustila niz Starčevicu „Širokim putem" na Banjalučko polje. U putu im se priključio i

sada vidi grob i ploča s natpisom. (Gasnik z. m. 1911 str. 428-429). Po njem se doskora zvaše jedna ulica Sulejmanova ulica, današnja Ćemaluša. Ovakvu su promjenu imena ulice mogli učiniti ljudi, koji su se primili posla za koji nisu imali dovoljnog znanja. Musić je i stanovao u toj mahali, a tu je i rođen.

Mehmedbeg Fidahić. Koliko je bilo boraca ne zna se točno, ali svakako ih je moglo biti oko 15.000.

U nedjelju 4. kolovoza spusti se ova vojska na Banjalučko polje. Raspoređena je bila ovako: Na desnom krilu bio je Mehmedbeg Fidahić s krajiškim kapetanima, na lijevom alajbezi od četiri sandžaka sa zaimima i spahijama, a u centrumu Ali paša s janjičarima i vojskom od 32 kadiluka (kotara), koju su predvodili kadije. Oko podne zametne se strašna bitka i nakon dva sata Bošnjaci izvojšte pobjedu. Od carevaca više se potopilo u Vrbasu nego što je palo na bojnom polju. Do zapada sunca bilo je pet juriša, a kad je pao mrak carevci su se počeli povlačiti istim putem kojim su i došli. Strašan se boj bio oko mosta pokraj grada dok su Bošnjaci prokrčili put do tvrđave. U dnevniku princa Hildburghausena zabilježeno je, da je viđeno kako se po pet carevaca hvatalo za jedan konjski rep, ne bi li tako umakli preko Vrbasa na drugu stranu. U prvom su jurišu poginula tri konja pod Fidahićem, a on ranjen i gologlav s golom sabljom zaletio se među neprijatelje i živ se povratio. Kad mu Ali paša dade svoga konja, dolamu i čelenku i kad mu zamota ranu, on se opet postavi na čelo svog krila. Samo s takvim junaštvom, kaže Bašagić, Bošnjaci su mogli tolikoj sili odoljeti. Također velikim junaštvom istaknuo se, i s toga postao glasovit, Hadži Ahmed Kandelija iz Sarajeva[7]), što je zabilježio i kroničar Bašeskija[8]). On je, ne obzirući se na svoje drugove, prvi navalio na neprijateljski tabor i na topove.

Opis ove bitke po djelu kadije Omer ef. nešto se razlikuje od opisa u službenom austrijskom izvještaju. Ovaj izvještaj zna, da je poginulo oko 600 Bošnjaka i 300-400 carevaca, a preko 1000 ih se utopilo u Vrbasu. Omer ef. o tim brojevima

---

[7]) Kandalija je pripadao 97. odjelu jenjičara, bio je vrlo lijep i stasit čovjek a i u starosti je pomalo trošio alkohol. Dugo je vremena bio zastupnik mutevelije Isabegova vakufa. Stanovao je na Mlinima. Doživio je 90 godina. Umro je u Sarajevu krajem 1781 ili prvih dana 1782. Pokopan je u groblju spram Mišćine džamije, gdje mu se i danas grob vidi. Još se i sad o njemu kao junaku priča u Sarajevu. U pjesmi o boju pod Banjom Lukom, koju sam slušao od rahmetli oca, imaju i ovi stihovi:

Kandelija i dvije delije,
Čarkufeleć rukam raskinuli.

Uz Kandeliju je pokopan i čizmedžija Rizvan bajraktar, koji je također bio pod Banjom Lukom, a umro je 1782.

[8]) R. Muderizović: Sarajevski nekrologij Mula Mustafe Bašeskije. Glasnik z. m. 1919, str. 50.

ne piše ništa. On samo zna, da je osim Banjalučana ranjeno oko 1200 Bošnjaka[9]), koji su smješteni u sarajima Hasanbega Mustafapašića-Sokolovića u Donjem Šeheru.

Prema službenom austrijskom izvještaju našli su smrt na bojištu 2 pukovnika: Grof Halleweil v. Guido Stahrenberg i baron Bschikoffsky von Wolffenbüttel; 1 major: baron Ottenfeld von Wolffenbüttel; 2 konjička kapetana: baron Antlau von Hamilton i Kevesty von Karoly; 5 kapetana: grof Herberstein Schöppler, Wichmann, grof Stallberg von Wolffenbüttel i Chevallier St. Just von Wuschletiz; 2 nadporučnika: Osario von Khevenhüller i Strogetsky von Dollone; 2 poručnika: Bornemissa i Oywary. Ranjena su 3 kapetana: Willinger von Wuschletiz, Kornari von Dallone i Kolb von Khevenhüller i 3 poručnika: Reichlein von Wuschletiz, Sigfried von Jörger i Dötter von Dollone.

Carevci su ostavili na bojištu 12 topova, 3 lumbarde, 2300 šatora i baraka, 15 000 bureta baruta, više mušketa, sabalja, mnogo konja, volova i druge stoke. Nešto carevaca bilo je i zarobljeno[10]).

Bošnjaci su gonili carevce pri povlačenju 5., 6. i 7., a onda se i oni povukli. Na 8. stigli su carevci u Mašiće i tu ostadoše tri dana. Ovamo je stigao i konjički kapetan Kerekesch, koji

---

[9]) O vojsci koju je Ali paša poveo na Banju Luku čuje se još i danas po Bosni po koja anegdota, naročito se mnogo priča o brzini kojom je svijet krenuo na obranu Banje Luke. Ovdje ću zabilježiti jedno, po moral vojske vrlo karakteristično, pričanje što sam ga čuo od Muhamed ef. Brave u Sarajevu 20. kolovoza 1936. Kad je krenula vojska iz Travnika put Banje Luke, spremio je neki pop svoju kćer djevojku na put, kuda će proći vojska, davši joj raznih životnih namirnica da ih proda. Na polasku joj je rekao, da se ne protivi, ako neko ne bi platio i da se ne protivi ako bi je koji vojnik i uštinuo. Kad se djevojka povratila kući reče ocu, da je sve prodala i da je svako platio, a da je nije niko ni prstom taknuo. Pop će na to: „Dok je takve vojske Švabo Bosne ne će uzeti. Vratiće se odakle je i došao." — Ovo se priča i u Banjoj Luci, samo s tom razlikom, da je pred vojsku poslao više žena seljak Gugunović, vjerom katolik, iz nekog sela nedaleko Banje Luke.

[10]) Među zarobljenicima bio je i neki Franc, koji je dopao sarajevskom trgovcu i dobrotvoru Hadži Mustafi Penjavi (umro 1769.). Kako je Penjava imao veliki posjed na Palama i tamo sjekao japiju, poslao je tamo i Franca na rad. Kad je ovai vidio na kakav se primitivan način teše daska, rekao je jednom prilikom svome gospodaru, kako bi se pomoću vodene snage moglo to mnogo bolje, jednostavnije i lakše raditi i da bi on to znao napraviti, ako bi ga po tome Penjava oprostio. Kako je Penjava bio s time sporazuman, Franc je napravio malu pilanu, a gospodar ga opremio s darovima kući. Tako je nastala prva pilana u Bosni blizu izvora Paljanske Miljacke. Ova se predaja očuvala u kući Hadžišabanovića, Penjavinih nasljednika sve do danas. Penjave su izumrle.

je 30. srpnja poslan da uhodi bosansku vojsku. Izgubio je 11 ljudi. Iz Mašića krenu 12. ravno u Gradišku, gdje ostadoše do 20., a onda prešav Savu pođoše prema Brodu. Tako je princ Hildburghausen sramotno napustio Bosnu u kojoj je proboravio pun mjesec dana i to skupo platio. Slično se dogodilo i Lud viku Badenskom, koji je 4. rujna 1688. zauzeo Banju Luku.

Čim su cesarovi ljudi čuli što se desilo princu 4. kolovoza, napustili su opsadu Cetina i Bužima. Ovdje moram napomenuti, da je zapovjednik Bužima Ahmed Bajraktarević više nego junački odbijao neprijateljske navale punih 14 dana sa šakom ljudi. U obrani su učestvovale i žene kao i u Zvorniku.

Dan nakon bitke održao je Ali paša divan i sve istaknute junake darovao svečanim odorama i čelenkama. Do 2000 čelenaka podijeljeno je toga dana. U rangu su promaknuti sarajevski muselim i za vrijeme opsade zapovjednik banjalučke tvrđave Ibrahimaga (postao je mirimiran), travnički kadija Ahmed ef, Sulejman ef Musić iz Sarajeva, Ibrahim paša Alipašić komandant Trebinja i bosanski alajbeg Ahmed. Posada u Banjoj Luci povišena je na 300 nefera, a izdat je i nalog da se porušeni bedemi poprave.

Već 8. krenuo je Ali paša preko Travnika u Sarajevo da odande priteče u pomoć Novom Pazaru i Užicu. Ispraćen je s velikim slavljem. S tvrđave su pucali svi topovi kao ono na 3. kolovoza, kad su nakon svečane zakletve odgovorili princu na njegov list da se niko živ predat neće.[11])

Novi Pazar i Sjenica. I gradske posade i stanovništvo, kako kaže jedan izvor, napustili su zbog slabosti vjere ova mjesta prije dolaska carevaca, a u njih se uselila raja. Uz to se u ovom kraju pojavila eškija. Uslijed toga presječen je put između Bosne i Stambula. Jedanaesti dan iza banjalučke bitke (18. IV. 1150. — 15. VIII. 1737.) naredio je Ali paša hercegovačkom muselimu Muratbegu Čengiću, kadijama, kapetanima, agama itd. da se skupi vojska, koja će u ovom kraju uspostaviti red i otvoriti put. Zapovjednikom ove vojske imenovao je *Salihbega*

---

[11]) Mula Mustafa Bašeskija zabilježio je u svom „Sarajevskom nekrologiju" (Glasnik z. m. 1919., str. 39.—60.) imena ovih Sarajlija s oznakom da su bili u banjalučkoj bitci: sarač i ajan Hadži Mujaga istakao se kao junak (umro 1769.); Hadži Ahmed Kandelija (1782.), čizmedžija Rizvan bajraktar i Salih Tagić bajraktar (umrli 1782.); Avdaga Šmiga, aga 97. odjela janičara (umro 1781.); bajraktari Omer Kiriščija i Koldžić (umrli 1783.). Izgleda da su se učesnici ovog boja do 1769. bili prorijedili i uslijed toga stavljao je pisac ovu oznaku do 1783. Prema tome bio bi Koldžić posljednji.

Hasanpašića iz Ljubinja.[12] Kroz kratko vrijeme uspostavljen je red u ovom kraju i istisnut neprijatelj.

Užice. I ovo su mjesto opsjeli Austrijanci. Užičani su zatražili pomoć od Ali paše. Krajem kolovoza naredi on opet Muratbegu Čengiću da digne vojsku i da najvećom brzinom pođe na Glasinac, kuda će krenuti i Ali paša iz Sarajeva u srijedu 18. rujnu. S vojskom kapetanija neka pođe po jedan aga svake kapetanije, a s građanima po jedan ugledan čovjek iz svakog mjesta. Ovaj je nalog adresiran na kadije Blagaja, Stoca, Ljubinja, Nevesinja i Cernice, te na kapetane, age, zabite i ajane vilajeta i ljude od posla. Iz ovog se naloga vidi, da se ova mjesta nisu odazvala jednom prijašnjenju pozivu (onom na Banju Luku), a i oni, koji su se bili odazvali, povratili se kućama bez dozvole. Ozbiljnost vremena priječila je da ih se kazni kako bi trebalo.[13])

Kad se vojska okupila na Glasincu, sazove Ali paša vijeće, koje zaključi, da kapetan Mehmedbeg Fidahić pođe sa pet hiljada ljudi Užičanima u pomoć. To je bilo negdje krajem rujna. U putu susrete Mehmedbeg Užičane, koje su pratila dva austrijska časnika i 130 vojnika, te ih sviju opkoli i dovede pred pašu. Užičani su nakon kratkog otpora predali grad 1. listopada. Ali paša je časnike lijepo primio, a užičkog kapetana Smailagu i kadiju Mustafa ef. s još nekim krivcima dao pogubiti na očigled cijele vojske. Mehmedbega opet vrati da osvoji Užice, a nakon t.i dana otpusti časnike nagradivši ih topom čohe, a vojnike sa žutim dukatom. Kad je Mehmedbeg vidio da se tvrđava ne može zauzeti bez topova i drugih sprava, učini juriš na donji grad i sve u njem poubija. Onda oplijeni svu okolinu pa se vrati glavnoj vojsci. U tom je nastupila i zima i tek 23. ožujka 1738. povraćeno je Užice.

O ratovanju Bošnjaka pod Ali pašom u god. 1738. i 1739. ne ću ovdje govoriti, jer to i ne spada u okvir ove radnje, a uz to nemam nikakvih novih podataka, kojima bi bar donekle mogao dopuniti Bašagića i druge.

O ovim pobjedama izvijestio je Ali paša u Stambol. Po silahšoru Mustafi poslao je sultan Mahmut I ručno pismo (hati humajun) Ali paši u kom njemu i bosanskim junacima izriče

---

[12]) M. E. Kadić: Kronika u Gazi Husrevbegovoj biblioteci sv. VI.
[13]) M. E. Kadić o. c.

priznanje. Uz to je sultan spremio paši na dar jednu skupocjenu sablju, ćurak od samura i 35.000 groša.[14])

Iz Bosne su poslana sultanu tri mahzara skoro istog sadržaja, u kojima se čitaju jadi i nevolje ove zemlje i traži hitna pomoć. U Bosni je preovladalo mišljenje da će Austrija napadati ovu zemlju i u slijedećoj 1738 godini. Jedan su mahzar opremili Sarajlije, drugi prvaci zemlje, a treći narod[15]). Da bi se mogla dobiti što jasnija slika onog vremena, donosim ovdje točan prevod drugog mahzara. Autor mu je kadija Mustafa ef. Muhlisija. Taj mahzar glasi:

„Njegovu Veličanstvu sultanu. Ovo je istiniti vapijući mahzar podanika, prisutnih u glavnom gradu Bosne Sarajevu: miri mirana, kadija, šejhova, uleme, sandžačkih alajbega, ehli divana, gradskih kapetana, aga serden gečdija i ostalih redova vojske u bosanskom ajaletu, koji je čvrsti bedem islamskih krajina.

Ove sretne godino minulog ljeta potajno lukavi i prevejani austrijski nevjernici s namjerom da prekrše ugovor i zaposjednu našu pokrajinu, iznenada su navalili s nebrojenim ratnim oružjem i nebrojenom prokletom vojskom na našu pokrajnu te opsjeli gradove. Na to smo mi, držeći se uzvišenih božjih riječi: „Ubijajte mušrike kako ih nađete“ i „borite se s mušricima svima izreda“, pošli protiv njih, pa smo, postupajući po uzvišenom ajetu „Izdržali su kao da su čvrsti bedemi,“ osaburili i čvrsto izdržfli, te nam je Svemogući Bog, prema svojim pobjedu nagovještavajućim ajetima „Nema pomoći osim od Boga“ i „Bog će te pomoći dragocjenom pomoći,“ pomogao pa smo s pravednom milošću i pravom srećom Nj. V. našega padišaha, a po uputi našeg sadašnjeg valije, junačkog vezira Ali paše, lično s njegovom junačkom sabljom pobijedili i pokorili nevjernike. To je sve po radosnom značenju one „Naša je vojska ostala pobjednikom nad njima,“ čulo Vaše Veličanstvo i čitav svijet.

Sada smo kao sigurno doznali iz istinitih izvještaja naših uhoda i zarobljenika koji su muslimani i pouzdani da je spomenuti prokletnik uložio svu svoju silu pa u svojoj zemlji popisuje i oprema silnu vojsku i pribavlja nebrojeni ratni materijal, da navali na našu zemlju, kako bi se osvetio, a da lu-

---

[14]) M. E. Kadić o. c.

[15]) M. E. Kad.ć o. c.

kavi ružni Franci postavljaju na granici peksimet i ratni materijal, te da su u namjeri, da prekrše ugovor.

Od pet hiljada i dvije stotine ratnika i junaka, koji su tu prije popisani i poslani na vojnu u Perziju i od deset hiljada spahija i nefera što su poslani pod Oziju nije se vratilo pet stotina nefera, a osim toga je božjom odredbom otišlo pod

استانبول

Naslovna strana Osman Mazhar-paše Čengića prijevoda bitke pod Banja Lukom

zemlju pred pet godina od kuge oko 20.000 junaka pa je ovaj put i od redova vojske i od drugih naš kader (mevdžud) suviše malen. Naša je zemlja krševita i planinska pa je neplodna, a ovo nas što je ostalo gola je fukara (fukarai sabirin). Ne obzirući se na to što nam je božjom odredbom, ima četiri pet godina, ljetina donosila samo sjeme, ove je godine upravo u vrijeme žetve navalio din-dušmanin, pa je ljetinu na Krajin

posve uništio, a kako smo bili u ratu sve do zime, nije nam ni na um padalo da sredimo ljetinu ni na mjestima izvan Krajine, pa je i ona još na zemlji propala. Tako se ne može ni po kakvu cijenu naći, te je našom zemljom zavladala glad i oskudica. Ako V. V. ne podari iz rumeliskog ajaleta toliko zahire koliko je kroz šest mjeseci potrebno za deset hiljada vojnika, koji se popisuju u našoj pokrajini i još za deset hiljada vojnika iz vana i za trideset hiljada vojnika, mi nismo ni na kakav način u stanju da se odupremo din-dušmaninu i da čuvamo carske gradove. Ne daj Bože, ako nas pobijedi neprijatelj, pripojiće se neprijateljskim zemljama devedeset i pet gradova i palanaka, koje su četiri stotine godina tvrđava i granični bedem ehli islama, a u zarobljeništvo neprijatelja zapašće i propasti toliko nedužna sibjana i pod perdom nevinosti čuvanih žena. Prije na neko smo vrijeme ovaj vapaj Krajišnika napisali i uputili V. V., pa premda se vrijeme približilo i premda se još otsada zapaža sakupljanje nevjernika na granici, još nam nije duhnuo radosni vjetar milosti V. V., niti je podanička molba svijetlog šeriata dobila carsko odobrenje. Zato je ovdašnje stanovništvo izgubilo nadu u carsku pomoć i zapalo u teško očajanje, te ogrezla u strahu naša se Krajina uzbudila. Stoga ponovo ovim istinitim mahzarom izvještavamo (ilam) V. V. o našem stanju, punom nevolje, pa kad to vaša carska Milost vidi i za to vaša carska Pravednost sazna, molimo da učinite po Božijoj knjizi carsku naklonost prema prošnjama nevoljnika, koje su sadržane u mahzaru, te da ukažete brigu prema pejgamberovoj prijetnji: „Svaki ste pastir i svaki ste odgovoran za svoje stado", pa da poklonite svoju carsku milost prema užasnom stanju ove nevoljne raje, koja je opkoljena sa sve četiri strane od neprijajelja, a koja je od Boga dana u amanet Vašem halifskom Veličanstvu.

S tom molbom podnosimo V. V. ovaj istiniti mahzar i ilam.

Dne 7. šabana 1150. —"[16])

U prvom se mahzaru izričito traži povišenje posade u gradovima: Novi Pazar, Zvornik, Banja Luka, Bihać, Novi, Ostrovica, Bužim, Cetin i Tešanj.

Kao odgovor na ove mahzare stigao je carski ferman izdan početkom ševala 1150. (konac siječaja 1738.), a naslovljen,

---

[16]) Kozaračka medžmua u Hadži Mehmed ef. Handžića u Sarajevu.

je na Ali pašu Hekim-ogliju, sve kadije, jenjičarskog zapovjednika, ajane, kapetane, dilavere i ostale, kojima se sultan zahvaljuje na polučenom uspjehu nad neprijateljskom vojskom i šalje 300 kesa akči, da ih vezir razdijeli kako shodno nađe. Uz to se upućuje ulema da u propovijedima pobuđuje svijet na borbu.[17])

Kasnije je Ali paša dobio rijetki naslov gazije. Isti je naslov dobio i Mehmedbeg Fidahić i rang beglerbega, te se od tog vremena zvao Gazi Mehmed paša.

Odjek u književnosti. U slavu pobjeda u godini 1737. i počast Ali paši Hekim-ogliji spjevano je više pjesama i kronograma na turskom, arapskom i perzijskom jeziku, a i lijep broj pisaca iz Bosne prikaza mu svoja djela. Niti jedna druga pobjeda u kojoj su sudjelovali naši pređi, nije ostavila toliko spomena u književnosti. Ovoj velikoj radosti razlog je, što je sjaj Polumjeseca neprestano tamnio od boja kod Sv. Gotthارda do bitke kod Beograda 1717. Kroz to vrijeme Austrija je više puta potukla tursku vojsku, dok su ovdje Bošnjaci sami, i to na svoju ruku, potukli austrijsku vojsku i spasili svoju domovinu.

Više pjesama i kronograma, nastalih ovom zgodom, zabilježio je merhum M. E. Kadić u svojoj kronici, od kojih se nekima ni za autora ne zna, a od poznatih domaćih pjesnika zastupani su Abdullah ef. Kantamirija, Abdulgani ef. i Šejh. Fevzija. Jednu je pjesmu spjevao Seid Ahmed Hasib ef. Mumin-zade iz Bruse, koji je prije 1737. bio sarajevski kadija. Uz pjesmu poslao je Mumin-zade i jedno pismo, u kome Ali paši i ostalim junacima čestita pobjedu. Kako je ovo pismo datirano u Brus 28. IV. 1150. (23. X. 1737.), vidi se, da je i Mala Azija znala za ovaj događaj.[18])

Najljepšu pjesmu, u kojoj se slavi Ali paša, spjevao je peti dan nakon banjalučke bitke kadija Mustafa ef. Muhlisija. Ovdje donosim kratak sadržaj, prema prevodu prof. Hadži Mehmed ef. Handžića.

— Onog koji je poznat u svim zemljama i odličan u nauci i bojnom redu, nijemi su i najbolji pjesnici da ga pohvale. Po ovim ga zemljama svako hvali. Tvoj dolazak našoj je zemlji duša i oživljenje, a Tvoja je osoba došla kao milost ljudima. Šeriat Ahmedov dobio je sjaj Tvojim dolaskom, a sultanski

[17]) Suvremeni prepis u Kadića arhivi u Gazi Husrevbegovoj biblioteci broj 1166.

[18]) Kadić o. c.

kanuni su se obradovali. Stepen učenjaka i pobožnih ljudi povisio se. Sad je vrijeme u kojem su se pjesnici utopili u Tvojoj darežljivosti, a zavidnici se upropastili. Oni koji uče i traže mudrost, upotpunili su si sredstva Tvojim dobročinstvom. Razbijene su grupe fasika (griješnika) i nestalo je u našoj zemlji smutljivaca (ehli-fesad). Tvojim su dolaskom dobile gazije snagu, a u srca nevjernika pao je strah i strepnja. Tvojim nastojanjem učvršćena je granica Bosne poput Aleksandrova zida; razvijeni su bajraci osvajanja svuda gdje si Ti poglavica u ratu.

Poput junačkog Hajdara (Hazreti Alije) razbio si Iran. Vladarska je kuća prosjala novim sjajem. Nema tako velikog dobra kao što je Tvoj spomen. Svi su muslimanski borci rekli da si Ti prvak boraca. Božjom pomoću razbio si njemački tabor. Sa Tvojom iskrenošću ove dvije bitke obradovale su sve stanovnike ove zemlje. Tvoja je darežljivost i dobrota more, koje obuzima sve ljude. Da je Hatemi Taija koji je uživao glas u darežljivosti danas živ, bio bi Tvoj šegrt. Ni jedan od darova Tvoga dobročinstva nije vidio Darej, ni učinio Kejkubat. Tvoja je vrlina svijetlo koje sja, a znanjem se uzdižeš nad najveće učenjake. Da je sada Platon živ učio bi mudrost od Tebe. Kojim ćeš riječima, o Muhlisijo, pohvaliti Asafa svoga vremena, kad si kao mrav. Neka ga štiti Bog i neka vazda bude prvi u pročelju vesela srca. —

Ova pjesma ima u svemu 9 kitica po tri stiha od kojih je u svakoj kitici prvi stih izrečen arapskim, drugi perzijskim a treći turskim jezikom [19])

Od naših ljudi, koji posvetiše svoja djela Ali paši, najznamenitiji su pjesnik Šejh Fevzija Mostarac i učenjak Mustafa ef. Pruščak. Pored njih spominje Handžić također nekog Osmana sina Ibrahimova i Šejh Ali ef. Bošnjaka.[20])

Kadija Omer ef. rodom iz Novog napisao je na turskom jeziku historijat ratovanja pod Ali pašom u godinama 1737. 1738. i 1739. pod naslovom „Gazevati Hekimogli Ali paša.“ Ovo

[19]) Hadži Mustafa Bošnjak poznatiji je pod pjesničkim imenom *Muhlisi*. Rođen je u Gornjem Vakufu, gdje je i umro poslije 1748. U više mjesta bio je kadija. Obavio je hadž 1748 i taj je put opisao u stihovima na turskom jeziku (Handžić: Književni rad bos.-herc. muslimana, Sarajevo 1934. str. 49.—50., 57., 65. i 66.). U Sarajevu je bio kadija od 1. V. 1737 (a sigurno i nešto prije ovog datuma) do 5. II. 1739, jer je već 3. III. ovu službu obavljao drugi kadija.

[20]) Handžić o. c. str. 8. i 32.

je djelo tiskano pod naslovom „Tarihi Bosna" i to dva puta (1741. i 1876.) u Stambolu, a uz to je vrlo mnogo i prepisiva no, što znači, da je rado čitano. Jedan prepis našao je Hadži Mehmed ef. Handžić u jednoj biblioteci čak u Medini. Prevedeno je na njemački i engleski. Na njemački ga je preveo Johann Nepomuk Dubsky, tumač istočnih jezika kod vojske u Slavoniji (Beč 1789.).

Muhur Hekim-oglu Ali paše

Pored toga objavljen je odmah poslije boja pod Banjom Lukom i Hildburghausenov izještaj „o pohodu u Bosnu i uzmaku iz nje. Oba ova djela poslužila su mi pri obradi ove teme.

Konačno da spomenemo da ima i jedna narodna pjesma o ovom boju, koju sam slušao od rahmetli oca, ali mi nije poznato, da li je gdje zapisana. Ovu je pjesmu preradio i popunio prema spomenutom djelu Omer efendijinu Mehmedbeg Kapetanović - Ljubušak i izdao pod naslovom „Boj pod Banjomlukom god. 1737." (Sarajevo 1888.); drugo je izdanje izašlo nakladom i tiskom Daniela A. Kajona 1905., u Sarajevu. Ovu Kapetanovićevu pjesmu preveo je na turski Osman Mazhar paša Čengić i tiskao u Stambolu 1326. (1908.).[21])

O ovom ratu napisao je jednu radnju c. k, major Moritz v. Angeli pod naslovom „Der Krieg mit der Pforte 1736—1739" (Mitteilungen des k. k. Kriegs-Archivs, Jahrgang 1881). Kako u Sarajevu ne nađoh ovog časopisa to se ovaj put nisam mogao poslužiti ovom radnjom.

Iz svega ovog vidi se da su ovi događaji od osobite važnosti, pa ipak im niko od naših historiografa nije posvetio zaslužene pažnje. Bašagić i Prelog obradili su ih samo u toliko koliko je tražio opseg njihovih djela. Jedan bivši profesor hrvatske povijesti na našem sveučilištu u Zagrebu piše, da je Hildburghausen potukao Turke kod Banje Luke, a onda se povukao![22]) U udžbenicima za nacionalnu povijest u našim ško-

[21]) A. Nametak: Narodni osjećaji bos.-herc. muslimana iseljenih u Tursku. Napredak 1933, broj 3–4.

[22]) Smičiklas: Povijest Hrvatske, Zagreb 1879. str. 310.

lama ovi se događaji uopće ne spominju, što ni u kom slučaju ne bi smjelo biti.

Ovi porazi neprijateljske vojske u Bosni spadaju među najvažnije događaje u povijesti ove zemlje za turske uprave, jer su spriječili Austriju da još onda nije osvojila ovu pokrajinu, a uz to su podigli ratoborni duh Bošnjaka da su sa svojim vezirom i izvan svoga područja pomogli akciju protiv prodiranja Austrije na Balkan. A to je sve imalo i te kakva upliva na beogradski mir 1739. Ovim je mirom izgubila Austrija svoj posjed u Bosni, Srbiji i Vlaškoj, što ga je dobila mirom u Požarevcu 1718. Ova je akcija Bošnjaka još značajnija, jer je u Bosni započeta i dovršena na svoju ruku, bez naloga i bez znanja sultanova, a protiv volje velikog vezira i da nije ovako energično povedena nestalo bi muslimana, a time bi iščezao svaki trag islamskoj kulturi u Herceg-Bosni. I jezična struktura stanovništva ove zemlje imala bi danas nešto drukčiji izgled.

Za ovo sve ide u prvom redu hvala i slava Ali paši Hekimogliji, koji je umio da oko sebe okupi i prvake i narod, kako je to već spomenuto, a tek onda junaštvu i požrtvovnosti naših pređa. Posljedice su ove zajedničke akcije i privremene i trajne naravi. Bošnjaci su stupajući u ovu akciju imali pred očima spas svoje domovine, a Ali paša turske carevine; prvim je uspjelo trajno spasiti Bosnu od tuđinskog upliva, koji bi imao mnogo teže posljedice onda no iza 1878; a drugom da privremeno očuva ogroman teritorij turske imperije i da povrati dio izgubljene zemlje.

Dodatak

Premda imamo dobru radnju o pečatima (muhurima) nekih bosanskih valija[1]) ipak u njoj nije obrađen pečat Ali paše Hekimoglije, jer autoru nije došla do ruku onda nikakva isprava ovog valije. U arhivi rahmetli Muhamed Enveri ef. Kadića ima jedna timarska tiskera (broj 1117) s pečatom ovog valije izdana 9. VI. - 1151. (24. IX. 1738), kojom se podjeljuje timar od 1280 akči Huseinu, bratu Hasanovu na predlog bosanskog alajbega Ahmeda. Hasan se zagubio kod Ozije (Očakov) i uslijed toga je ovaj timar ostao upražnjen (mahlul).

---

[1]) R. Muderizović: Nekoliko muhura bosanskih valija. Gl. z. m. 1916., str. 1 - 39.